มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

คู่มือ ประโยค ๑-๒
อรรถกถาธรรมบท ภาค ๓
แปลโดยพยัญชนะ

โครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีงบประมาณ ๒๕๕๖

01. 3.indd 1 3/3/2558 9:23:49

คู่มือ ประโยค ๑-๒ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๓ แปลโดยพยัญชนะ

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ : รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

คณะบรรณาธิการ : พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาที นายสุชญา ศิริธัญภร

คณะบรรณกร : พระมหาสุรศักดิ์ ธีรวโส พระมหานพดล เตชธมฺโม
นายสนธิญาณ รักษาภักดี นายสุชญา ศิริธัญภร
นายมนัส จอดพิมาย นายสินชัย วงษ์จำนงค์
นายชำนาญ เกิดช่อ นายสมบูรณ์ เพ่งพิศ

ออกแบบปก : นางจุฬารัตน์ วิชานาติ

จัดรูปเล่ม : นายสมบูรณ์ เพ่งพิศ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

พิสูจน์อักษร : พระมหาธิติ อนุภทฺโท นายสุชญา ศิริธัญภร นายสุภฐาน สุดาจันทร์

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้ามการลอกเลียน
ไม่ว่าส่วนใดๆ ของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

พระพุทธโฆษาจารย์

ธัมมปทัฏฐกถา ตติโย ภาโค (อรรถกถาธรรมบท ภาค ๓ แปลโดยพยัญชนะ).--
พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
294 หน้า.
1. ภาษาบาลี I. คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ผู้แปล II. กวีรญา มีมุข, ผู้วาดภาพประกอบ. III. ชื่อเรื่อง.

491.37

ISBN 978-616-300-064-4

จัดพิมพ์โดย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๑๓

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๑-๑๗ ถนนมหาราช เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๖๒๓-๕๖๒๓ โทรสาร ๐-๒๖๒๓-๕๖๒๓

01. 3.indd 2 3/3/2558 9:23:50

คำปรารภ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๕๒ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อสนองพันธกิจด้านบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัย (๒) เพื่อพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกระดับให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทันสมัย (๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ

โครงการนี้เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ช่วยกันพัฒนาเนื้อหาคู่มือประกอบการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตั้งแต่หลักสูตรชั้นประโยค ๑-๒ ถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค ให้มีเนื้อหาสาระถูกต้องเป็นที่ยอมรับของพระภิกษุสามเณร ตลอดถึงผู้ที่สนใจทั่วไป

หนังสือ คู่มือประโยค ๑-๒ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๓ แปลโดยพยัญชนะ เล่มนี้ แปลมาจากอรรถกถาธรรมบท ภาษาบาลี ภาค ๓ ซึ่งเป็นผลงานของพระพุทธโฆสาจารย์ นักปราชญ์ชาวอินเดีย ผู้มีชื่อเสียงกึกก้อง เดินทางไปสิงหล (เกาะลังกา) เพื่อแปลพระไตรปิฎกและอรรถกถาจากภาษาสิงหลเป็นภาษาบาลี เมื่อ พ.ศ.๙๖๐ ซึ่งต่อมา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ชำระขึ้นเป็นเบื้องแรก และแบ่งอรรถกถาธรรมบทภาษาบาลีเป็นภาค ตั้งแต่ ภาค ๑ ถึง ภาค ๘ สำหรับคู่มือ ประโยค ๑-๒ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๓ แปลโดยพยัญชนะ เล่มนี้ เป็นสำนวนการแปลอรรถกถา ซึ่งเป็นหลักสูตรวิชาแปลมคธเป็นไทย ชั้นประโยค ๑-๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศึกษาเนื้อหาหรือเรื่องราว จำนวน ๒ วรรค คือ ปุปผวรรค และพาลวรรค

ปุปผวรรค หมวดว่าด้วยดอกไม้ มี ๑๒ เรื่อง ๑๖ คาถา ในวรรคนี้เน้นการเปรียบเทียบระหว่างดอกไม้กับธรรม ระหว่างดอกไม้กับกิเลส ระหว่างความหลงเพลินเลือกเก็บดอกไม้กับความยินดีกามคุณ ๕

01. 3.indd 3 3/3/2558 9:23:51

พาลวรรค หมวดว่าด้วยคนพาล มี ๑๕ เรื่อง ๑๖ คาถา คำว่า คนพาล หมายถึงคนโง่ ไม่มีปัญญา ไม่รู้จักประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า ไม่รู้จักพระสัทธรรม จึงต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอยู่ร่ำไป

ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยทุกคน ที่สละเวลาพัฒนาเนื้อหาคู่มือประกอบการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี หนังสือ คู่มือ ประโยค ๑-๒ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๓ แปลโดยพยัญชนะ เล่มนี้ให้เกิดมีขึ้น อันจะเป็นสมบัติของมหาวิทยาลัยสืบไป หวังว่า หนังสือเล่มนี้ จะอำนวยประโยชน์เชิงวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและผู้ที่สนใจสืบไป

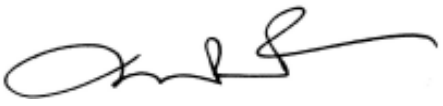

(พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ได้พัฒนาขึ้นตามโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒ ของกองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (๑) เพื่อสนองพันธกิจด้านบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัย (๒) เพื่อพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกระดับให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทันสมัย (๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ

หนังสือ คู่มือประโยค ๑-๒ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๓ แปลโดยพยัญชนะ เล่มนี้ แปลมาจากอรรถกถาธรรมบท ภาษาบาลี ภาค ๓ อันเป็นหลักสูตรวิชาแปลมคธเป็นไทย ของชั้นประโยค ๑-๒ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ศึกษาเนื้อหาหรือเรื่องราว จำนวน ๒ วรรค คือ ปุปผวรรค และพาลวรรค

ปุปผวรรค หมวดว่าด้วยดอกไม้ มี ๑๒ เรื่อง ๑๖ คาถา ในวรรคนี้จะประมวลเรื่องราวที่มีเนื้อหาการเปรียบเทียบระหว่างดอกไม้กับธรรรมบ้าง ระหว่างดอกไม้กับกิเลสบ้าง ระหว่างอาการที่เก็บดอกไม้กับอาการอื่นๆ บ้าง เช่น เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป มีเนื้อหาเปรียบเทียบระหว่างการเลือกเก็บดอกไม้ของนายมาลาการกับการเลือกปฏิบัติตามโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ของพระเสขะ ในเรื่องภิกษุผู้เจริญมรีจิกัมมัฏฐาน มีเนื้อหาเปรียบเทียบระหว่างการตัดดอกไม้กับการตัดวัฏฏะในภูมิ ๓ อันได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ ในเรื่องเจ้าชายวิฑูฑภะและเรื่องนางปติปูชิกา เปรียบเทียบระหว่างความหลงเพลินเลือกเก็บดอกไม้กับความยินดีกามคุณ ๕ ในเรื่องโกสิยเศรษฐีผู้ตระหนี่ เปรียบเทียบการที่ผึ้งเข้าไปดูดน้ำหวานของดอกไม้ ไม่ทำลายสีและกลิ่นของดอกไม้กับการที่ภิกษุเข้าไปสู่ตระกูลไม่ทำลายตระกูล เป็นต้น

01. 3.indd 5 3/3/2558 9:23:51

พาลวรรค หมวดว่าด้วยคนพาล มี ๑๕ เรื่อง ๑๖ คาถา คำว่า คนพาล หมายถึงคนโง่ ที่ไม่มีปัญญา ไม่รู้จักประโยชน์ ไม่รู้จักพระสัทธรรม จึงต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เช่น ชายคนใดคนหนึ่ง พระพุทธองค์ตรัสว่า สังสารวัฏยาวนานสำหรับคนพาล ผู้ไม่รู้แจ้งสัทธรรม ดุจราตรีหนึ่งยาวนานสำหรับคนนอนไม่หลับ และดุจระยะทางโยชน์หนึ่งยาวไกลสำหรับคนผู้เมื่อยล้า ในเรื่องอานันทเศรษฐี พระพุทธองค์ตรัสว่า คนพาลย่อมยึดมั่นถือมั่นว่าบุตรของเรา ทรัพย์ของเรา ที่จริงตัวตนไม่มี บุตรและทรัพย์จะมีได้อย่างไร ในเรื่องพระอุทายี พระพุทธองค์ตรัสว่า คนพาล แม้อยู่ใกล้บัณฑิตตลอดชีวิต ก็ไม่รู้ธรรมเหมือนทัพพีไม่รู้รสแกง ฉะนั้น เป็นต้น และในเนื้อหาเล่มนี้ ยังมีการตั้งหัวข้อเรื่อง เพื่อให้จดจำได้ง่าย พร้อมมีภาพประกอบ เพื่อความบันเทิงใจ

คณะกรรมการแปลพัฒนาเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท ภาค ๓ แปลโดยพยัญชนะ หวังว่า หนังสือเล่มนี้จะยังประโยชน์ต่างๆ ให้เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของโครงการพอสมควร จึงขอขอบคุณท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จลงได้

คณะกรรมการแปลพัฒนาเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท ภาค ๓ แปลโดยพยัญชนะ

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

01. 3.indd 6 3/3/2558 9:23:51

คณะกรรมการดำเนินงาน
โครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการดำเนินงาน

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระศรีคัมภีรญาณ, รศ.ดร.

รองประธานกรรมการ

พระมหาเจิม สุวโจ

กรรมการ

พระสิริชัยโสภณ
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร
พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาที
พระมหาสุเทพ สุปณฺฑิโต
พระมหาศรีทนต์ สมจาโร
พระมหาวีระพงษ์ วีรวโส
พระสุทิน เขมวโส
พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ, ดร.
พระมหาสมเดช ตปสีโล
นายเกษม แสงนนท์
นายสนธิญาณ รักษาภักดี
นายสินชัย วงษ์จำนงค์

กรรมการและเลขานุการ

นายสุชญา ศิริธัญภร

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นายชำนาญ เกิดช่อ
นายอักษราวิชญ์ โฉมศรี
นายสมบูรณ์ เพ่งพิศ

คณะกรรมการผู้พัฒนาเนื้อหา
"อรรถกถาธรรมบท ภาค ๓"

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบสำนวนการแปล
อรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค

รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

คณะบรรณาธิการ

พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาที
นายสุชญา ศิริธัญภร

คณะบรรณกรแปลเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท

พระมหาสุรศักดิ์ ธีรวโส
พระมหานพดล เตชธมฺโม
นายสนธิญาณ รักษาภักดี
นายสุชญา ศิริธัญภร
นายมนัส จอดพิมาย
นายสินชัย วงษ์จำนงค์
นายชำนาญ เกิดช่อ
นายสมบูรณ์ เพ่งพิศ

พิสูจน์อักษร

พระมหาธิติ อนุภทฺโท
นายสุชญา ศิริธัญภร
นายสุภฐาน สุดาจันทร์

พิมพ์/จัดรูปเล่ม

นายสมบูรณ์ เพ่งพิศ

ออกแบบปก

นางสาวจุฬารัตน์ วิชานาติ

ภาพประกอบ

นางสาวกวีรญา มีมุข

01. 3.indd 7 3/3/2558 9:23:51

01. 3.indd 8 3/3/2558 9:23:53

สารบัญ

เรื่อง **หน้า**

คำปรารภ **(๓)**

คำนำ **(๕)**

คณะกรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษา พระปริยัติธรรม **(๗)**

สารบัญ **(๙)**

๔. ปุปผวัคควัณณนา

๑. เรื่องแห่งภิกษุมีร้อยห้าเป็นประมาณ ผู้ขวนขวายแล้วในปฐวีกถา (๓๓) ๑

๒. เรื่องแห่งพระเถระผู้เจริญซึ่งมรีจิกัมมัฏฐาน (๓๔) ๕

๓. เรื่องแห่งพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ (๓๕) ๘

๔. เรื่องแห่งนางปติปูชิกา (๓๖) ๔๐

๕. เรื่องแห่งเศรษฐีชื่อว่าโกสิยะผู้มีความตระหนี่ (๓๗) ๔๖

๖. เรื่องแห่งอาชีวกชื่อว่าปาฏิกะ (๓๘) ๕๗

๗. เรื่องแห่งอุบาสกชื่อว่าฉัตตปาณิ (๓๙) ๖๓

๘. เรื่องแห่งนางวิสาขา (๔๐) ๗๐

๙. เรื่องแห่งปัญหาของพระเถระชื่อว่าอานนท์ (๔๑) ๑๑๘

๑๐. เรื่องแห่งการถวายซึ่งบิณฑบาตแก่พระเถระชื่อว่ามหากัสสปะ (๔๒) ๑๒๓

๑๑. เรื่องแห่งการปรินิพพานของพระเถระชื่อว่าโคธิกะ (๔๓) ๑๓๒

๑๒. เรื่องแห่งบุรุษชื่อว่าครหทิน (๔๔) ๑๓๖

๕. พาลวัคควัณณนา

๑. เรื่องแห่งบุรุษคนใดคนหนึ่ง (๔๕) ๑๕๓

๒. เรื่องแห่งสัทธิวิหาริกของพระเถระชื่อว่ามหากัสสปะ (๔๖) ๑๗๕

01. 3.indd 9 3/3/2558 9:23:53

๓. เรื่องแห่งเศรษฐีชื่อว่าอานันท์ (๔๗) ๑๘๓
๔. เรื่องแห่งโจรผู้ทำลายซึ่งปม (๔๘) ๑๘๘
๕. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าอุทายี (๔๙) ๑๙๑
๖. เรื่องแห่งภิกษุผู้อยู่ในเมืองปาฐา (๕๐) ๑๙๓
๗. เรื่องแห่งบุคคลผู้เป็นโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะ (๕๑) ๑๙๕
๘. เรื่องแห่งชาวนา (๕๒) ๒๐๐
๙. เรื่องแห่งนายมาลาการชื่อว่าสุมนะ (๕๓) ๒๐๕
๑๐. เรื่องแห่งพระเถรีชื่อว่าอุบลวรรณา (๕๔) ๒๑๔
๑๑. เรื่องแห่งอาชีวกชื่อว่าชัมพุกะ (๕๕) ๒๒๐
๑๒. เรื่องแห่งเปรตผู้มีศีรษะเพียงดังว่าศีรษะแห่งงู (๕๖) ๒๓๖
๑๓. เรื่องแห่งเปรตผู้มีศีรษะอันค้อนอันเป็นวิการแห่งเหล็กหกสิบทำลายแล้ว (๕๗) ๒๔๓
๑๔. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าสุธรรม (๕๘) ๒๕๐
๑๕. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าติสสะผู้มีปกติอยู่ในป่า (๕๙) ๒๖๓

ภาคผนวก ๒๘๙

๑. หลักสูตรประโยคบาลีสนามหลวง ๒๘๙
๒. เคล็ดลับการสอบผ่าน ๒๙๑
คณะบรรณาธิการผู้ตรวจสอบสำนวนการแปลอรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค ๒๙๒
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบสำนวนการแปลอรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค ๒๙๒
คณะบรรณกรแปลพัฒนาเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค ๒๙๓

๔. ปุปผวัคควัณณนา

๔. อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าวพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรค อันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยดอกไม้ อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ

๑. อ.เรื่องแห่งภิกษุมีร้อยห้าเป็นประมาณ ผู้ขวนขวายแล้วในปฐวีกถา อันข้าพเจ้า จะกล่าว (๓๓)

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ ซึ่งภิกษุ ท. มีร้อยห้าเป็นประมาณ ผู้ขวนขวายแล้วในปฐวีกถา (ถ้อยคำปรารภซึ่งแผ่นดิน) ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ มีคำว่า **โก อิมํ ปฐวึ วิเชสฺสติ** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

(แผ่นดินภายนอก แผ่นดินภายใน)

ได้ยินว่า อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น เที่ยวไปแล้ว สู่ที่จาริกในชนบท กับด้วยพระผู้มีพระภาคเจ้า มาแล้ว สู่พระเชตวัน นั่งแล้ว ในศาลาเป็นที่บำรุง ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน กล่าวแล้ว ซึ่งถ้อยคำปรารภซึ่งแผ่นดิน (ปฐวีกถา) ในที่แห่งตนไปแล้วๆ ว่า อ.ที่เป็นที่ไปสู่บ้านชื่อโน้น จากบ้านชื่อโน้น เป็นที่เสมอ ย่อมเป็น อ.ที่เป็นที่ไปสู่บ้านชื่อโน้น จากบ้านชื่อโน้น เป็นที่มีส่วนเสมอไปปราศแล้ว ย่อมเป็น อ.ที่เป็นที่ไปสู่บ้านชื่อโน้น จากบ้านชื่อโน้น เป็นที่มีเปือกตมมาก ย่อมเป็น อ.ที่เป็นที่ไปสู่บ้านชื่อโน้น จากบ้านชื่อโน้น เป็นที่มีกรวดมาก ย่อมเป็น อ.ที่เป็นที่ไปสู่บ้านชื่อโน้น จากบ้านชื่อโน้น เป็นที่มีดินดำ ย่อมเป็น อ.ที่เป็นที่ไปสู่บ้านชื่อโน้น จากบ้านชื่อโน้น เป็นที่มีดินแดง ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. อ.เธอ ท. เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าวอะไรหนอ ย่อมมี ในกาลนี้ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าวปรารภซึ่งแผ่นดิน ในที่อันข้าพระองค์ ท. เที่ยวไปแล้ว ย่อมเป็น ดังนี้ อันภิกษุ ท.

02. 3(4).indd 1 3/3/2558 9:26:16

เหล่านั้น กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. อ.แผ่นดินนี้ ชื่อว่าเป็นแผ่นดินอันมีในภายนอก ย่อมเป็น อ.อันอันเธอ ท. กระทำ ซึ่งการบริกรรม ในแผ่นดินอันมีในภายใน ย่อมควร ดังนี้ ได้ทรงภาษิตแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. สอง เหล่านี้ว่า

อ.ใคร จักรู้ชัด ซึ่งแผ่นดินนี้ด้วย ซึ่งโยมโลกด้วย
ซึ่งมนุษยโลกนี้ อันเป็นไปกับด้วยเทวโลก ฯ
อ.ใคร จักเลือกสรร ซึ่งบทแห่งธรรม อันอันเราแสดงดีแล้ว
ราวกะ อ.นายมาลาการ ผู้ฉลาดเลือกเก็บอยู่ ซึ่งดอกไม้ ฯ
อ.เสขบุคคล จักรู้ชัด ซึ่งแผ่นดินด้วย ซึ่งยมโลกด้วย
ซึ่งมนุษยโลกนี้ อันเป็นไปกับด้วยเทวโลกด้วย
อ.เสขบุคคล จักเลือกสรร ซึ่งบทแห่งธรรม อันอันเราแสดงดีแล้ว
ราวกะ อ.นายมาลาการ ผู้ฉลาด เลือกเก็บอยู่ ซึ่งดอกไม้ ดังนี้ ฯ

(แก้อรรถ)

อ.อรรถว่า อ.ใคร จักรู้ชัด ซึ่งแผ่นดิน นี้ คือว่า อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าอัตภาพ ดังนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **โก อิมํ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า จักรู้แจ้ง คือว่า จักรู้ตลอด คือว่า จักกระทำให้แจ้ง ด้วยญาณของตน ดังนี้ แห่งบทว่า **วิเชสฺสติ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า ซึ่งอบายโลก อันมีอย่างสี่ด้วย ดังนี้ แห่งบทว่า **ยมโลกญฺจ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.ใคร จักรู้ชัด คือว่า จักทราบชัด คือว่า จักรู้ตลอด คือว่า จักกระทำให้แจ้ง ซึ่งมนุษยโลก นี้ กับ ด้วยเทวโลกด้วย ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **อิมํ สเทวกํ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.ใคร จักเลือก คือว่า จักคัด คือว่า จักพิจารณาเห็น คือว่า จักรู้ตลอด คือว่า จักกระทำให้แจ้ง ซึ่งบทแห่งธรรม อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่า

โพธิปักขิยธรรมสามสิบเจ็ด[๑] ชื่อว่าอันอันเราแสดงดีแล้ว เพราะความเป็นธรรมอันเรากล่าวแล้วตามความเป็นจริง ราวกะ อ.นายมาลาการ ผู้ฉลาด เลือกเก็บอยู่ซึ่งดอกไม้ ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **โก ธมฺมปทำ สุเทสิตำ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.พระอริยบุคคล อันมีอย่างเจ็ด กระทำ ซึ่งบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค ให้เป็นต้น เพียงไร แต่บุคคลผู้ตั้งอยู่ในอรหัตมรรค ชื่อว่าพระเสขะ เพราะศึกษา ซึ่งสิกขา ท. สาม เหล่านี้ คือ อ.อธิสีลสิกขา อ.อธิจิตตสิกขา อ.อธิปัญญาสิกขา คร่าออกอยู่ ซึ่งฉันทราคะ จากอัตภาพนั้น ด้วยอรหัตมรรค ชื่อว่าจักรู้ชัด คือว่า จักทราบชัด คือว่า จักรู้ตลอด คือว่า จักกระทำให้แจ้ง ซึ่งแผ่นดินนี้ คือว่า อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าอัตภาพ ดังนี้ แห่งบทว่า **เสโข** ดังนี้เป็นต้น ฯ

อ.อรรถว่า อ.พระเสขะนั้นนั่นเทียว จักรู้ชัด คือว่า จักทราบชัด คือว่า จักรู้ตลอด คือว่า จักกระทำให้แจ้ง ซึ่งยมโลก มีประการอันข้าพเจ้ากล่าวแล้วอย่างนั้นด้วย ซึ่งมนุษยโลก กับด้วยเทวดา ท. คือว่า อันเป็นไปกับด้วยเทวโลกนี้ด้วย ดังนี้ แห่งบทว่า **ยมโลกญฺจ** ดังนี้เป็นต้น ฯ

อ.บุคคลผู้ยังต้องศึกษามีอย่างเจ็ด นั้นนั่นเทียว ชื่อว่าพระเสขะ ฯ อ.อธิบายว่า อ.นายมาลาการ ผู้ฉลาด เข้าไปแล้ว สู่สวนแห่งดอกไม้ เว้นแล้ว ซึ่งดอกไม้ ท. ทั้งอ่อนทั้งตูม อันอันสัตว์เจาะแล้วด้วย อันเหี่ยวแห้งแล้วด้วย อันมีปมเกิดแล้วด้วย ย่อมเลือกเอา ซึ่งดอกไม้ ท. อันงาม อันเกิดดีแล้ว ชื่อฉันใด อ.พระเสขะ จักเลือก คือว่า จักคัด คือว่า จักพิจารณา คือว่า จักรู้ตลอด คือว่า จักกระทำให้แจ้ง แม้ซึ่งบทแห่งโพธิปักขิยธรรมนี้ อันอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว คือว่า อันอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้ว ฉันนั้นนั่นแล ดังนี้ อันบัณฑิตพึงทราบ ฯ

---

[๑] สติปัฏฐาน ๔, สัมมัปปธาน ๔, อิทธิบาท ๔, อินทรีย์ ๕, พละ ๕, โพชฌงค์ ๗ และอริยมรรคมีองค์ ๘ รวมกันเรียกว่า โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ

อ.พระศาสดา ทรงวิสัชชนาแล้ว ซึ่งปัญหา เองนั่นเทียว ฯ ในกาลเป็นที่จบลงแห่งเทศนา อ.ภิกษุ ท. มีร้อยห้าเป็นประมาณ บรรลุแล้ว ซึ่งอรหัตผล กับด้วยปฏิสัมภิทา ท. อ.เทศนา เป็นไปกับด้วยวาจามีประโยชน์ ได้มีแล้ว แม้แก่บริษัทผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล ฯ

อ.เรื่องแห่งภิกษุมีร้อยห้าเป็นประมาณผู้ขวนขวายแล้วในปฐวีกถา จบแล้ว ฯ

๒. อ.เรื่องแห่งพระเถระผู้เจริญซึ่งมรีจิกัมมัฏฐาน อันข้าพเจ้า จะกล่าว (๓๔)

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ ซึ่งภิกษุรูปใด รูปหนึ่ง ผู้เจริญซึ่งมรีจิกัมมัฏฐาน(กัมมัฏฐานอันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยพยับแดด เป็นอารมณ์) ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ มีคำว่า **เผณูปมำ** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

(พระเถระเจริญมรีจิกัมมัฏฐาน)

ได้ยินว่า อ.พระเถระนั้น เรียนแล้ว ซึ่งกัมมัฏฐาน ในสำนัก ของพระศาสดา คิดแล้วว่า อ.เรา จักกระทำ ซึ่งสมณธรรม ดังนี้ เข้าไปแล้ว สู่ป่า พากเพียรแล้ว พยายามแล้ว ไม่อาจอยู่ เพื่ออันบรรลุ ซึ่งอรหัตผล กลับมาอยู่ สู่สำนัก ของพระศาสดา ด้วยตั้งใจว่า อ.เรา ยังพระศาสดา จักให้ตรัสบอก ซึ่งพระกัมมัฏฐาน ให้วิเศษ ดังนี้ เห็นแล้ว ซึ่งพยับแดด ในระหว่างแห่งหนทาง ยังมรีจิกัมมัฏฐาน ให้เจริญอยู่ว่า อ.พยับแดดนี้ ตั้งขึ้นแล้ว ในฤดูร้อน ย่อมปรากฏ แก่ชน ท. ผู้ยืนอยู่แล้ว ในที่ไกล ราวกะ อ.รูปร่าง แต่ว่า อ.พยับแดดนี้ ย่อมไม่ปรากฏนั่นเทียว แก่ชน ท. ผู้มาอยู่ สู่ที่ใกล้ ฉันใด แม้ อ.อัตภาพนี้ เป็นอัตภาพมีอย่างนั้นเป็นรูป ย่อมเป็น ฉันนั้น เพราะมีความหมายว่าเกิดขึ้นและเสื่อมไป ดังนี้ มาแล้ว เมื่อยล้าแล้วในหนทาง อาบแล้ว ในแม่น้ำชื่ออจิรวดี[๑] นั่งแล้ว ที่ร่มเงา ณ ริมฝั่งแห่งแม่น้ำอันมีกระแสเชี่ยว แห่งหนึ่ง เห็นแล้ว ซึ่งฟองน้ำ ท. มาก อันตั้งขึ้นเพราะการกระทบกันแห่งกำลัง ของน้ำแล้วแตกไป ได้ถือเอาแล้ว กระทำ ให้เป็นอารมณ์ ว่า แม้ อ.อัตภาพนี้ เป็นอัตภาพมีอย่างนั้นเป็นรูปนั่นเทียว เพราะมีความหมายว่าเกิดขึ้นแล้วแตกไป ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

(ร่างกายเหมือนฟองน้ำและเหมือนพยับแดด)

อ.พระศาสดา ประทับยืนอยู่แล้ว ในพระคันธกุฎีเทียว ทรงเห็นแล้ว ซึ่งพระเถระนั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ อ.อย่างนั้นนั่นเทียว อ.อัตภาพนี้ เป็นอัตภาพ

---

[๑] ปัจจุบัน คือ แม่น้ำราปติ (Rapti) ในจังหวัดอูธ (Outh) ศราวัสติ อุตรประเทศ อินเดีย

มีอย่างนั้นเป็นรูปนั่นเทียว เป็นอัตภาพมีอันเกิดขึ้นและแตกไปเป็นสภาพนั่นเทียว ย่อมเป็น ราวกะ อ.ฟองน้ำ ราวกะ อ.พยับแดด ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

อ.ภิกษุ รู้แจ้งแล้ว ซึ่งกายนี้ ว่ามีฟองน้ำเป็นเครื่องเปรียบ
รู้ชัดอยู่ ซึ่งกายนี้ ว่ามีพยับแดดเป็นธรรม
ตัดแล้ว ซึ่งดอกไม้อันเป็นประธาน ท. แห่งมาร
พึงถึง ซึ่งที่อันมองไม่เห็น แห่งมัจจุราช ดังนี้ ฯ

(แก้อรรถ)

อ.อรรถว่า รู้แจ้งแล้ว ซึ่งกายนี้ คือว่า อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าเป็นที่ประชุมแห่งส่วนต่างๆ มีผมเป็นต้น ว่า อ.อัตภาพ เป็นอัตภาพอันบุคคลพึงเห็นเสมอด้วยฟองน้ำ เพราะมีความหมายว่าไม่มีกำลัง มีกำลังทราม ตั้งอยู่ได้ไม่นานและเป็นไปชั่วกาล ย่อมเป็น ดังนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา บทว่า **เผณูปมำ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.พยับแดด เป็นราวกะว่ามีรูปร่าง (และ) เป็นราวกะว่าเข้าถึงซึ่งความเป็นวัตถุอันบุคคลพึงสัมผัส (จับต้อง) ได้ แก่ชน ท. ผู้ยืนอยู่แล้วในที่ไกล ย่อมเป็น เป็นของว่าง เป็นของเปล่า เป็นของเข้าถึงซึ่งความเป็นวัตถุอันบุคคลพึงสัมผัสไม่ได้ เป็น ย่อมปรากฏ แก่ชน ท. ผู้เข้าไปอยู่ ในที่ใกล้ ฉันใด อ. ภิกษุรู้ชัดอยู่ คือว่า รู้อยู่ คือว่า ทราบอยู่ว่า แม้ อ.กายนี้ ชื่อว่าเป็นกายมีพยับแดดเป็นธรรม ย่อมเป็น เพราะมีความหมาย ว่าเป็นไปชั่วขณะและปรากฏสิ้นกาลนิดหน่อย ฉันนั้น ดังนี้ แห่งบทว่า **มรีจิธมฺมำ** ดังนี้เป็นต้น ฯ

อ.อรรถว่า อ.ภิกษุผู้ขีณาสพ ตัดแล้ว ซึ่งวัฏฏะ ท. อันเป็นไปในภูมิสาม[๑] อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าพวงดอกไม้อันเป็นประธานแห่งมาร ด้วยอริยมรรค พึงถึง ซึ่งที่อันมองไม่เห็น คือว่า ซึ่งที่อันไม่เป็นวิสัยแห่งมัจจุผู้พระราชา คือว่า ซึ่งมหานิพพานอันเป็นอมตะ ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **มารสฺส ปุปฺผกานิ** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

---

[๑] ภูมิ ๓ คือ กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ และ อรูปาวจรภูมิ

02. 3(4).indd 6 3/3/2558 9:26:20

ในกาลเป็นที่จบลงแห่งพระคาถา อ.พระเถระ บรรลุแล้ว ซึ่งอรหัตผล กับ ด้วยปฏิสัมภิทา ท. ชื่นชมอยู่ สรรเสริญอยู่ ถวายบังคมอยู่ ซึ่งพระสรีระของพระศาสดา อันมีสีเพียงดังว่าสีแห่งทอง มาแล้ว ดังนี้แล ฯ

อ.เรื่องแห่งพระเถระผู้เจริญซึ่งมรีจิกัมมัฏฐาน จบแล้ว ฯ

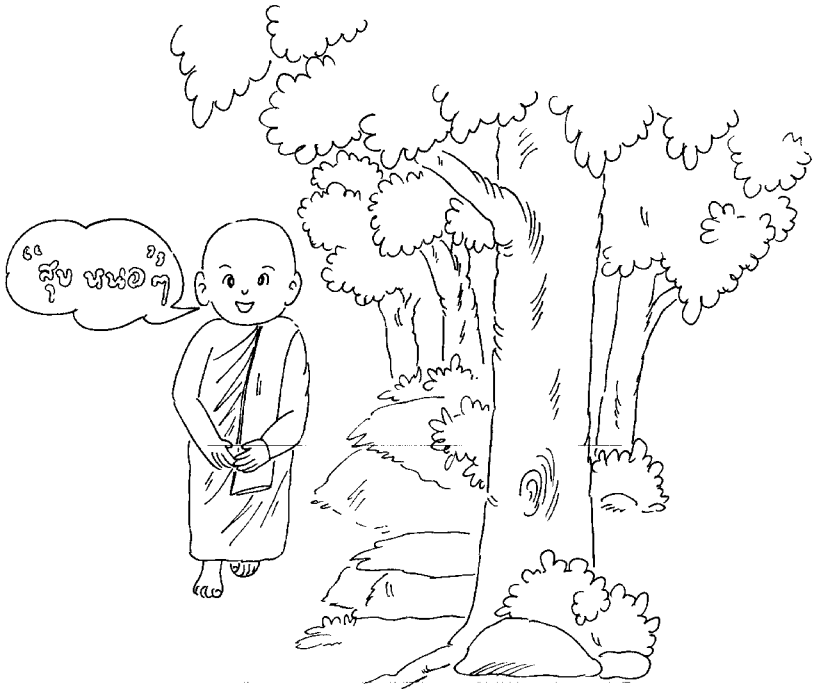

๓. อ.เรื่องแห่งพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ อันข้าพเจ้า จะกล่าว (๓๕)

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ ซึ่งพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ ผู้เป็นไปกับด้วยบริษัท ผู้อันห้วงน้ำใหญ่ท่วมทับแล้วให้สวรรคตแล้ว ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ มีคำว่า **ปุปฺผานิ เหว ปจินนฺตๆ** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

*อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าวโดยลำดับ ในเรื่องแห่งพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะนั้น นี้ อันบัณฑิตพึงทราบ ฯ

(๓ พระกุมารไปศึกษาศิลปะในกรุงตักกศิลา)

อ.พระกุมาร ท. สาม เหล่านี้ คือ อ.พระโอรสของพระราชาพระนามว่ามหาโกศล ในกรุงสาวัตถี พระนามว่าปเสนทิกุมาร[๑] อ.ลิจฉวีกุมาร พระนามว่ามหาลิ ในกรุงเวสาลี อ.พระโอรสของเจ้ามัลละ ในกรุงกุสินารา พระนามว่าพันธุละ เสด็จไปแล้ว สู่กรุงตักกศิลา เพื่ออันเรียนเอา ซึ่งศิลปะ ในสำนักของอาจารย์ผู้ทิศาปาโมกข์ มาพร้อมกันแล้ว ที่ศาลา ในภายนอกแห่งพระนคร ถามแล้ว ซึ่งเหตุแห่งการมาด้วย ซึ่งตระกูลด้วย ซึ่งชื่อด้วย ของกันและกัน เป็นพระสหายกัน เป็นเข้าไปหาแล้ว ซึ่งอาจารย์ โดยความเป็นอันเดียวกันเทียว ผู้มีศิลปะอันตนเรียนเอาแล้ว ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว ลาแล้ว ซึ่งอาจารย์ ออกแล้ว โดยความเป็นอันเดียวกันเทียว ได้ไปแล้ว สู่ที่อยู่ของตน ๆ ท. ฯ

(๓ พระกุมารกลับไปรับตำแหน่งต่างกัน)

อ.ในพระกุมาร ท. สามเหล่านั้นหนา ปเสนทิกุมาร ทรงแสดงแล้วซึ่งศิลปะแก่พระบิดา เป็นผู้อันพระบิดาทรงยินดีแล้ว อภิเษกแล้วในความเป็นแห่งพระราชา

---

* สัญลักษณ์ * ถึง * เครื่องหมายบอกให้รู้ว่าข้อความจากนี้เคยออกสอบสนามหลวงในแต่ละปี

๑ พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงมีพระชนมายุเท่ากับพระพุทธเจ้า (เกิดปีเดียวกัน) ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๗๔/๔๕๘

(ย่อมเป็น) ฯ อ.มหาลิกุมาร เมื่อทรงแสดง ซึ่งศิลปะ แก่เจ้าลิจฉวี ท. ทรงแสดงแล้ว ด้วยความอุตสาหะมาก ฯ อ.พระเนตร ท. ของพระกุมารพระนามว่ามหาลินั้น ได้แตกไปแล้ว ฯ อ.เจ้าลิจฉวี ท. ทรงปรึกษากันแล้วว่า โอหนอ! อ.อาจารย์ ของเรา ท. ถึงแล้ว ซึ่งความพินาศแห่งนัยน์ตา อ.เรา ท. จักไม่ทอดทิ้ง ซึ่งอาจารย์นั้น อ.เรา ท. จักบำรุง ซึ่งอาจารย์นั้น ดังนี้ ได้ให้แล้ว ซึ่งประตู ประตูหนึ่ง อันเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งส่วยมีแสนแห่งทรัพย์เป็นประมาณ แก่พระกุมารพระนามว่ามหาลินั้น ฯ อ.พระกุมารพระนามว่ามหาลินั้น อาศัยแล้ว ซึ่งประตูนั้น ยังพระโอรสแห่งเจ้าลิจฉวี ท. อันมีร้อยห้าเป็นประมาณ ให้ศึกษาอยู่ ซึ่งศิลปะ ทรงอยู่แล้ว ฯ อ.พระกุมารพระนามว่าพันธุละ ครั้นเมื่อคำว่า อ.พันธุลกุมาร จงฟัน ซึ่งไม้ไผ่ ท. เหล่านี้ ดังนี้ อันตระกูลแห่งเจ้ามัลละ ท. กล่าวแล้ว โลดขึ้นแล้ว สู่อากาศ อันมีศอกแปดสิบเป็นประมาณ ฟันอยู่ ซึ่งมัดแห่งไม้ไผ่ ท. อันอัน เจ้ามัลละ ท. ถือเอาแล้ว ซึ่งไม้ไผ่ ท. หกสิบ ใส่เข้าแล้ว ซึ่งชี่อันเป็นวิการแห่งเหล็ก ในท่ามกลางยกขึ้นแล้ว ซึ่งมัดแห่งไม้ไผ่หกสิบ ท. ตั้งไว้แล้ว ด้วยดาบ ได้ไปแล้ว ฯ อ.พระกุมารพระนามว่าพันธุละนั้น ฟังแล้ว ซึ่งเสียงว่า กิริ (กริ๊ก) ดังนี้ ในชี่อันเป็นวิการแห่งเหล็กในมัดอันมีในที่สุด ถามแล้วว่า อ.เสียงนั่น อะไร ดังนี้ ฟังแล้ว ซึ่งความที่แห่งชี่อันเป็นวิการแห่งเหล็ก ท. อันเจ้ามัลละ ท. ตั้งไว้แล้ว ในมัดทั้งปวง ท. ทิ้งแล้ว ซึ่งดาบกรรแสงอยู่ ตรัสแล้ว ว่า อ.ในญาติและบุคคลผู้มีใจดี ท. ของเรา มีประมาณเท่านี้หนา บุคคลแม้คนหนึ่ง เป็นผู้เป็นไปกับด้วยความสิเนหา เป็น ไม่ได้บอกแล้ว ซึ่งเหตุนี้ ก็ ถ้าว่า อ.เรา พึงรู้ไซร้ อ.เรา ไม่ยังเสียงแห่งชี่อันเป็นวิหารแห่งเหล็กให้ตั้งขึ้นอยู่เทียว พึงตัด ดังนี้*[๑] กราบทูลแล้ว แก่พระมารดาและพระบิดา ท. ว่า อ.ข้าพเจ้า ยังเจ้ามัลละ ท. เหล่านี้ แม้ทั้งปวง ให้ตายแล้ว พึงให้กระทำ ซึ่งความ

[๑] ออกสอบสนามหลวง ปี ๒๕๕๑ ข้อ ๑.

เป็นแห่งพระราชา ดังนี้ ฯ อ.พระกุมารพระนามว่าพันธุละนั้น ผู้อันมารดาและบิดาห้ามแล้ว โดยประการต่างๆ ว่า ดูก่อนพ่อ อ.การกระทำนี้ ชื่อว่าความเป็นราชาตามประเพณี อันเจ้า ไม่พึงได้ เพื่ออันกระทำอย่างนี้ ดังนี้ กล่าวแล้วว่า ถ้าอย่างนั้น อ.ข้าพเจ้า จักไป สู่สำนัก แห่งสหาย ของข้าพเจ้า ดังนี้ ได้ไปแล้ว สู่กรุงสาวัตถี ฯ อ.พระราชาพระนามว่าปเสนทิ ทรงสดับแล้ว ซึ่งการมา ของพระกุมารพระนามว่าพันธุละนั้น ทรงต้อนรับแล้ว ยังพระกุมารพระนามว่าพันธุละนั้น ให้เข้าไปแล้ว สู่พระนคร ด้วยสักการะ มาก ทรงตั้งไว้แล้ว ในตำแหน่งแห่งเสนาบดี ฯ อ.พระกุมารพระนามว่าพันธุละนั้น ยังบุคคลให้เรียกมาแล้ว ซึ่งพระมารดาและพระบิดา ท. สำเร็จแล้ว ซึ่งการอยู่ ในกรุงสาวัตถีนั้นนั่นเทียว ฯ

(พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเลี้ยงภัตตาหารภิกษุสงฆ์)

*ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ.พระราชา ประทับยืนอยู่แล้ว ณ เบื้องบนแห่งปราสาทอดพระเนตรดูอยู่ ซึ่งระหว่างแห่งถนน ทรงเห็นแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. อันมีพันมิใช่หนึ่งเป็นประมาณ ผู้ไปอยู่ เพื่อต้องการแก่กิจด้วยภัตร ในเรือน แห่งชน ท. เหล่านี้ คือ แห่งเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ แห่งเศรษฐีชื่อว่าจูฬอนาถบิณฑิกะ แห่งอุบาสิกาชื่อว่าวิสาขา แห่งอุบาสิกาชื่อว่าสุปปวาสา ตรัสถามแล้วว่า อ.พระผู้เป็นเจ้า ท. ย่อมไป ณ ที่ไหน ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ อ.พันแห่งภิกษุ ท. สอง ย่อมไป เพื่อประโยชน์แก่ภัตร ท. มีนิจภัตร สลากภัตร และคิลานภัตร เป็นต้น ในเรือนแห่งเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ ทุกวันๆ อ.ภิกษุ ท. อันมีร้อยห้าเป็นประมาณ ย่อมไป สู่เรือน แห่งเศรษฐีชื่อว่าจูฬอนาถบิณฑิกะ เพื่อประโยชน์แก่ภัตร ท. มีนิจภัตรเป็นต้น เนืองนิตย์ ฯ อ.เหมือนอย่างนั้น คือว่า อ.ภิกษุ ท. อันมีร้อยห้าเป็นประมาณ ย่อมไป สู่เรือน แห่งอุบาสิกา ชื่อว่าวิสาขา เพื่อประโยชน์แก่ภัตร ท. มีนิจภัตรเป็นต้น เนืองนิตย์ ฯ อ.เหมือนอย่างนั้น คือว่า อ.ภิกษุ ท. อันมีร้อยห้าเป็นประมาณ ย่อมไป สู่เรือน แห่งอุบาสิกาชื่อว่าสุปปวาสา เพื่อประโยชน์

แก่ภัตร ท. มีนิจภัตรเป็นต้น เนืองนิตย์ ดังนี้ อันราชบุรุษ ท. กราบทูลแล้ว ทรงเป็นผู้ใคร่เพื่ออันบำรุง ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ แม้เอง เป็น เสด็จไปแล้ว สู่วิหาร ทรงนิมนต์แล้ว ซึ่งพระศาสดา กับด้วยพันแห่งภิกษุ ถวายแล้ว ซึ่งทาน ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ ตลอดวันเจ็ด ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา ในวันที่เจ็ด ตรัสแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ กับด้วยร้อยแห่งภิกษุ ท. ห้า ขอจงทรงรับซึ่งภิกษา ของหม่อมฉัน เนืองนิตย์ ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร ชื่อ อ.พระพุทธเจ้า ท. ย่อมไม่รับ ซึ่งภิกษา เนืองนิตย์ ในที่แห่งเดียว อ.ชน ท. มาก ย่อมหวังเฉพาะ ซึ่งการมา แห่งพระพุทธเจ้า ท. ดังนี้ ฯ อ.พระราชา กราบทูลแล้วว่า ถ้าอย่างนั้น อ.พระองค์ ขอจงส่งไป ซึ่งภิกษุ รูปหนึ่ง เนืองนิตย์ ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ได้ทรงกระทำแล้ว ให้เป็นภาระ ของพระเถระชื่อว่าอานนท์ ฯ *[๑]

(พระราชาลืมจัดการเลี้ยงภิกษุสงฆ์ ๓ วัน)

อ.พระราชา ไม่ทรงรับสั่ง(จัดแจง)แล้วว่า ครั้นเมื่อหมู่แห่งภิกษุ มาแล้ว อ.ชน ท. ชื่อเหล่านี้ ถือเอาแล้ว ซึ่งบาตร จงอังคาส ดังนี้ ทรงอังคาสแล้ว ด้วยพระองค์เอง นั่นเทียว ตลอดวันเจ็ด ในวันที่แปด ทรงลืมแล้ว ได้ทรงกระทำแล้ว ซึ่งความเนิ่นช้า ฯ ก็ อ.ชน ท. ชื่อในราชตระกูล ผู้อันพระราชาไม่ทรงรับสั่งแล้ว ย่อมไม่ได้ เพื่ออันปูลาด ซึ่งอาสนะ ท. แล้วยังภิกษุ ท. ให้นั่งแล้ว อังคาส ฯ อ.ภิกษุ ท. มาก คิดแล้วว่า อ.เรา ท. จักไม่อาจ เพื่ออันยืนอยู่ในที่นี้ ดังนี้ หลีกไปแล้ว ฯ อ.พระราชา ทรงลืมแล้ว แม้ในวันที่สอง ฯ อ.ภิกษุ ท. มาก หลีกไปแล้ว แม้ในวันที่สอง ฯ อ.พระราชา ทรงลืมแล้ว แม้ในวันที่สาม ฯ ในกาลนั้น อ.ภิกษุ ท. ที่เหลือ หลีกไปแล้ว เว้น ซึ่งพระเถระชื่อว่าอานนท์ ผู้เดียว นั่นเทียว ฯ

---

[๑] ออกสอบสนามหลวง ปี ๒๕๕๑ สอบครั้งที่ ๒ ข้อ ๑.

(คนมีบุญย่อมมีเหตุผล)

อ.ชน ท. ชื่อผู้มีบุญ เป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ ย่อมเป็น ย่อมรักษา ซึ่งความเลื่อมใสแห่งตระกูล ท. ฯ ก็ อ.พระสาวก ท. แม้ทั้งปวง ของพระตถาคต ผู้ถึงแล้ว ซึ่งฐานันดร กระทำ ซึ่งชน ท. แปด เหล่านี้ คือ อ.พระอัครสาวก ท. สอง คือ อ.พระเถระ ชื่อว่าสารีบุตร อ.พระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ อ.พระอัคร-สาวิกา ท. สอง คือ อ.พระเขมา อ.พระอุบลวรรณา อ.- ในอุบาสก ท. หนา อุบาสก ผู้เป็นอัครสาวก ท. สอง คือ อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะ อ.อุบาสกชื่อว่าหัตถกะ ผู้อยู่ ในเมืองอาฬวี อ.- ในอุบาสิกา ท. หนา อุบาสิกาผู้เป็นอัครสาวิกา สอง คือ อ.มารดา ของมาณพชื่อว่านันทะ ชื่อเวฬุกัณฏกี อ.อุบาสิกาชื่อว่าขุชชุตตรา ให้เป็นต้น เป็นผู้ มีบุญมาก เป็นผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยอภินิหาร เพราะความที่แห่งบารมี ท. สิบ เป็นบารมีอันตนให้เต็มแล้วโดยส่วนเดียว (เอกเทศ) ย่อมเป็น ฯ

(พระราชาไปกราบทูลพระพุทธเจ้า)

แม้ อ.พระเถระชื่อว่าอานนท์ เป็นผู้มีบารมีอันตนให้เต็มแล้ว ตลอดแสน แห่งกัป เป็นผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยอภินิหาร เป็นผู้มีบุญมาก เป็น รักษาอยู่ ซึ่งความ เลื่อมใส แห่งตระกูล ได้ดำรงอยู่แล้ว เพราะความที่แห่งตนเป็นไปในอำนาจ แห่งเหตุ ฯ อ.ราชบุรุษ ท. ยังเถระชื่อว่าอานนท์นั้น ผู้ผู้เดียวเทียว ให้นั่งแล้ว อังคาสแล้ว ฯ อ.พระราชา เสด็จมาแล้ว ในกาลแห่งภิกษุ ท. ไปแล้ว เห็นแล้ว ซึ่งของอันบุคคลพึงเคี้ยว และของอันบุคคลพึงบริโภค ท. อันตั้งอยู่แล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ตรัสถามแล้ว ว่า อ.พระผู้เป็นเจ้า ท.ไม่มาแล้วหรือ ดังนี้ ทรงสดับแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อ.พระเถระชื่อว่าอานนท์ ผู้ผู้เดียวเทียว มาแล้ว ดังนี้ ทรงกริ้วแล้ว ต่อภิกษุ ท. ว่า อ.ภิกษุ ท. ได้กระทำแล้ว ซึ่งการตัดขาด ในกรรมมีประมาณเท่านี้ แน่แท้ ดังนี้ เสด็จไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา กราบทูล แล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ภิกษา อันหม่อมฉัน ตระเตรียมแล้ว เพื่อร้อย

แห่งภิกษุ ท. ห้า ได้ยินว่า อ.พระเถระชื่อว่าอานนท์ ผู้ผู้เดียวเทียว มาแล้ว อ.ภิกษา อันหม่อมฉัน ตระเตรียมไว้แล้ว ตั้งอยู่แล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว อ.ภิกษุ ท. อันมีร้อยห้าเป็นประมาณ ไม่กระทำแล้ว ซึ่งความสำคัญ ในเรือน ของหม่อมฉัน อ.เหตุอะไรหนอแล ดังนี้ ฯ

(ตระกูลที่ภิกษุควรเข้าไปและไม่ควรเข้าไป)

อ.พระศาสดา ไม่ตรัสแล้ว ซึ่งโทษ แห่งภิกษุ ท. ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร อ.ความคุ้นเคย กับด้วยมหาบพิตร ย่อมไม่มี แก่สาวก ท. ของอาตมา เพราะเหตุนั้น อ.ภิกษุ ท. เป็นผู้ไม่ไปแล้ว จักเป็น ดังนี้ เมื่อจะทรงประกาศ ซึ่งเหตุคือการไม่เข้าไปใกล้ ซึ่งตระกูล ท. ด้วย ซึ่งเหตุคือการเข้าไปใกล้ ซึ่งตระกูล ท. ด้วย ตรัสเรียกมาแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ตรัสแล้ว ซึ่งพระสูตร นี้ว่า

ดูก่อนภิกษุ ท. อ.ตระกูล อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยองค์ ท. เก้า อันภิกษุไม่เข้าไปใกล้แล้ว ไม่ควร เพื่ออันเข้าไปใกล้ด้วย ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว ไม่ควร เพื่ออันเข้าไปนั่งใกล้ด้วย อ.ตระกูล อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยองค์ ท. เก้า เหล่าไหน ฯ (๑) อ.ชน ท. ย่อมไม่ต้อนรับ ด้วยอาการอันเป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ (๒) อ.ชน ท. ย่อมไม่อภิวาท ด้วยอาการอันเป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ (๓) อ.ชน ท. ย่อมไม่ให้ ซึ่งอาสนะ ด้วยอาการอันเป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ (๔) อ.ชน ท. ย่อมซ่อนซึ่งของอันมีอยู่ แก่ภิกษุนั้น (๕) ครั้นเมื่อวัตถุเป็นอันมาก มีอยู่ อ.ชน ท. ย่อมให้หน่อยหนึ่ง (๖) ครั้นเมื่อ วัตถุอันประณีต มีอยู่ อ.ชน ท. ย่อมให้ ซึ่งวัตถุอันเศร้าหมอง (๗) อ.ชน ท. ย่อมให้ โดยไม่เคารพ อ.ชน ท. ย่อมให้ โดยเคารพ หามิได้ (๘) อ.ชน ท. ย่อมไม่เข้าไปนั่งใกล้ เพื่ออันฟัง ซึ่งธรรม (๙) เมื่อภิกษุกล่าวอยู่ อ.ชน ท. ย่อมไม่ยินดี ฯ ดูก่อนภิกษุ ท. อ.ตระกูล อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยองค์ ท. เก้า เหล่านี้แล อันภิกษุ ไม่เข้าไปใกล้แล้ว ไม่ควร เพื่ออันเข้าไปใกล้ด้วย ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว ไม่ควร เพื่ออันเข้าไปนั่งใกล้ด้วย ฯ

ดูก่อนภิกษุ ท. อ.ตระกูล อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยองค์ ท. เก้า อันภิกษุไม่เข้าไปใกล้แล้ว ควรเพื่ออันเข้าไปใกล้ด้วย ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว ควรเพื่ออันเข้าไปนั่งใกล้ด้วย ฯ อ.ตระกูล อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยองค์ ท. เก้า เหล่าไหน ฯ (๑) อ.ชน ท. ย่อมต้อนรับ ด้วยอาการอันยังใจให้เอิบอาบ (๒) อ.ชน ท. ย่อมอภิวาท ด้วยอาการอันยังใจให้เอิบอาบ (๓) อ.ชน ท. ย่อมให้ ซึ่งอาสนะ ด้วยอาการอันยังใจให้เอิบอาบ (๔) อ.ชน ท. ย่อมไม่ซ่อน ซึ่งของอันมีอยู่ แก่ภิกษุนั้น (๕) ครั้นเมื่อวัตถุเป็นอันมาก มีอยู่ อ.ชน ท. ย่อมให้ ซึ่งวัตถุมาก (๖) ครั้นเมื่อวัตถุอันประณีต มีอยู่ อ.ชน ท. ย่อมให้ ซึ่งวัตถุอันประณีต (๗) อ.ชน ท. ย่อมให้ โดยเคารพ อ.ชน ท. ย่อมไม่ให้ โดยไม่เคารพ (๘) อ.ชน ท. ย่อมเข้าไปนั่งใกล้ เพื่ออันฟัง ซึ่งธรรม (๙) เมื่อภิกษุกล่าวอยู่ (ซึ่งธรรม) อ.ชน ท. ย่อมยินดี ฯ ดูก่อนภิกษุ ท. อ.ตระกูล อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยองค์ ท. เก้า เหล่านี้แล อันภิกษุไม่เข้าไปใกล้แล้ว ควรเพื่ออันเข้าไปใกล้ด้วย ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว ควรเพื่ออันเข้าไปนั่งใกล้ด้วย ดังนี้ ฯ

อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร อ.สาวก ท. ของอาตมา ไม่ได้อยู่ ซึ่งความคุ้นเคย จากสำนัก ของมหาบพิตร เป็นผู้ไม่ไปแล้ว จักเป็น ด้วยประการดังนี้แล จริงอยู่ อ.โบราณกบัณฑิต ท. แม้ผู้อันบุคคลบำรุงอยู่ โดยเคารพ ในที่อันตนไม่พึงคุ้นเคย ถึงแล้ว ซึ่งเวทนา อันมีความตายเป็นที่สุด ไปแล้ว สู่ที่แห่งบุคคลผู้คุ้นเคยนั่นเทียว ดังนี้ อันพระราชา ตรัสถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.เรื่องนั้น ได้มีแล้ว ในกาลไร ดังนี้ ทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่อง อันเป็นไปล่วงแล้ว

(เรื่องเกสวดาบส)

ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว ครั้นเมื่อพระราชาพระนามว่าพรหมทัต ยังบุคคล ให้กระทำอยู่ ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา ในกรุงพาราณสี อ.พระราชาพระนามว่า

เกสวะ ทรงละแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา ทรงผนวชแล้ว ผนวชเป็นฤาษี อ.ร้อยแห่งบุรุษ ท. ห้า บวชตามแล้ว ซึ่งพระราชานั้น ฯ อ.พระราชานั้น เป็นผู้ชื่อว่า เกสวดาบส ได้เป็นแล้ว ฯ ก็ อ.นายภูษามาลา ของพระราชาพระองค์นั้น บวชตามแล้ว เป็นอันเตวาสิก ชื่อว่ากัปปกะ ได้เป็นแล้ว ฯ อ.เกสวดาบส อยู่แล้ว ในหิมวันตประเทศ ตลอดเดือน ท. แปด กับด้วยบริษัท ถึงแล้ว ซึ่งกรุงพาราณสี เพื่อประโยชน์แก่อันเสพซึ่งรสเค็มและรสเปรี้ยว เข้าไปแล้ว สู่พระนคร เพื่อภิกษา ในฤดูฝน ฯ ครั้งนั้น อ.พระราชา ทอดพระเนตร เห็นแล้ว ซึ่งเกสวดาบสนั้น ทรงเลื่อมใสแล้ว ทรงรับแล้ว ซึ่งปฏิญญา เพื่อประโยชน์แก่อันอยู่ ในสำนักของพระองค์ ตลอดเดือนสี่ ทรงยังดาบสให้อยู่ ในอุทยาน ย่อมเสด็จไป สู่ที่บำรุงแห่งดาบสนั้น ในเวลาเช้า ในเวลาเย็น ฯ อ.ดาบส ท. ที่เหลือ อยู่แล้ว สิ้นวันเล็กน้อย เป็นผู้อันเสียง ท. มีเสียงแห่งช้างเป็นต้น รบกวนแล้ว เป็น กล่าวแล้ว ว่า ข้าแต่อาจารย์ อ.ข้าพเจ้า ท. เป็นผู้เบื่อหน่ายแล้ว ย่อมเป็น อ.ข้าพเจ้า ท. จะไป ดังนี้ ฯ อ.อาจารย์ ถามแล้วว่า ดูก่อนพ่อ ท. อ.เธอ ท. จักไป ณ ที่ไหน ดังนี้ ฯ อ.ดาบส ท. กล่าวแล้วว่า ข้าแต่อาจารย์ อ.ข้าพเจ้า ท. จักไป สู่หิมวันตประเทศ ดังนี้ ฯ อ.ดาบสชื่อว่าเกสวะ กล่าวแล้วว่า อ.พระราชา ทรงรับแล้ว ซึ่งปฏิญญา เพื่อประโยชน์แก่อันอยู่ ในที่นี้ ตลอดเดือนสี่ ในวันแห่งเรา ท. มาแล้วนั่นเทียว ดูก่อนพ่อ ท. อ.ท่าน ท. จักไป อย่างไร ดังนี้ ฯ อ.อันเตวาสิก ท. กล่าวแล้ว ว่า อ.ปฏิญญา อันท่าน ท. ไม่บอกแล้ว แก่ข้าพเจ้า ท. เทียว ให้แล้ว อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมไม่อาจ เพื่ออันอยู่ ในที่นี้ อ.ข้าพเจ้า ท. จักอยู่ ในที่เป็นที่ฟังซึ่งความเป็นไป แห่งท่าน ท. อันไม่ไกล จากที่นี้ ดังนี้ ฯ อ.อาจารย์ กับด้วยอันเตวาสิกชื่อว่ากัปปกะ ล้าอยู่แล้ว ฯ

อ.พระราชา เสด็จมาแล้ว สู่ที่บำรุง ตรัสถามแล้วว่า อ.พระผู้เป็นเจ้า ท. ไปแล้ว ณ ที่ไหน ดังนี้ ฯ อ.ดาบสชื่อว่าเกสวะ ถวายพระพรแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร

อ.ดาบส ท. เหล่านั้น กล่าวแล้วว่า อ.ข้าพเจ้า ท. เป็นผู้เบื่อหน่ายแล้ว ย่อมเป็นดังนี้ ไปแล้ว สู่หิมวันตประเทศ ดังนี้ ฯ แม้ อ.ดาบสชื่อว่ากัปปกะ เบื่อหน่ายแล้ว ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว แม้ผู้อันอาจารย์ ห้ามอยู่ บ่อยๆ กล่าวแล้วว่า อ.ข้าพเจ้า ย่อมไม่อาจ ดังนี้ หลีกไปแล้ว ฯ แต่ว่า อ.ดาบสชื่อว่ากัปปกะนั้น ไม่ไปแล้ว สู่สำนักของดาบส ท. นอกนี้ ฟังอยู่ ซึ่งความเป็นไป ของอาจารย์ อยู่แล้ว ในที่อันไม่ไกล ฯ ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก เมื่ออาจารย์ คิดถึงอยู่ ซึ่งอันเตวาสิก ท. อ.โรคในท้อง เกิดขึ้นแล้ว ฯ อ.พระราชา ยังหมอ ท. ให้เยียวยาอยู่ ฯ อ.โรค ย่อมไม่สงบ ฯ อ.ดาบส ถวายพระพรแล้วว่า ดูก่อน มหาบพิตร อ.พระองค์ ย่อมทรงประสงค์ เพื่ออันยังโรค ของอาตมภาพ ให้สงบหรือ ดังนี้ ฯ อ.พระราชา ตรัสแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ หากว่า อ.ข้าพเจ้า พึงอาจไซร้ อ.ข้าพเจ้า พึงกระทำซึ่งความผาสุก แก่ท่าน ท. ในกาลนี้นั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ.ดาบส ถวายพระพรแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร หากว่า อ.พระองค์ ย่อมทรงปรารถนา ซึ่งความสุข แก่อาตมภาพไซร้ อ.พระองค์ จงส่งไป ซึ่งอาตมภาพ สู่สำนัก ของอันเตวาสิก ท. ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ทรงรับแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ดีละ[๑] ดังนี้ ยังดาบสนั้น ให้นอนแล้ว บนเตียงน้อย ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งอำมาตย์ ท. สี่ อันมีอำมาตย์ชื่อว่านารทะเป็นหัวหน้า ด้วยรับสั่งว่า อ.ท่าน ท. รู้แล้ว ซึ่งความเป็นไป ของพระผู้เป็นเจ้า ของเรา พึงส่งมา ซึ่งสาส์น แก่เรา ดังนี้ ฯ อ.อันเตวาสิกชื่อว่ากัปปกะ รู้แล้ว ซึ่งการมา ของอาจารย์ กระทำแล้ว ซึ่งการต้อนรับ ครั้นเมื่อคำว่า อ.อันเตวาสิก ท. นอกนี้ ย่อมอยู่ ณ ที่ไหน ดังนี้ อันอาจารย์ กล่าวแล้ว กล่าวแล้วว่า ได้ยินว่า อ.อันเตวาสิก ท. ย่อมอยู่ ในที่ชื่อโน้น ดังนี้ ฯ อ.อันเตวาสิก ท. แม้เหล่านั้น รู้แล้ว

---

[๑] อ.คำ อันท่าน ท. กล่าวแล้ว เป็นคำยังประโยชน์ให้สำเร็จ ย่อมป็น (ตุมฺเหหิ วุตฺตวจนำ สาธุ โหติ)

ซึ่งความที่แห่งอาจารย์มาแล้ว ประชุมกันแล้ว ในที่นั้นนั่นเทียว ให้แล้ว ซึ่งน้ำอันร้อน ได้ถวายแล้ว ซึ่งผลาผล แก่อาจารย์ ฯ อ.โรค สงบแล้ว ในขณะนั้นนั่นเอง ฯ อ. ดาบสนั้น มีวรรณะเพียงดังว่าวรรณะแห่งทอง โดยวันเล็กน้อยนั่นเทียว ฯ ครั้งนั้น อ. อำมาตย์ชื่อว่านารทะ ถามแล้ว ซึ่งดาบสนั้นว่า

ข้าแต่เกสีดาบส ผู้มีโชค อ.ท่าน ละแล้ว ซึ่งความเป็น
แห่งพระราชา ผู้เป็นจอมแห่งมนุษย์ อันยังสมบัติอันบุคคล
พึงปรารถนาทั้งปวงให้สำเร็จ ย่อมยินดี ในอาศรม
ของกัปปกดาบส อย่างไรหนอ ดังนี้ ฯ

อ.ดาบสนั้น กล่าวแล้วว่า

อ.ถ้อยคำ ท. อันไพเราะ อันบุคคลพึงรื่นรมย์ มีอยู่
อ.ต้นไม้ ท. อันเป็นที่เพลิดเพลินใจ มีอยู่
ดูก่อนนารทะ อ.ถ้อยคำ ท. อันกัปปกะกล่าวดีแล้ว
ยังเรา ย่อมให้ยินดี ดังนี้ ฯ

อ.อำมาตย์ชื่อว่านารทะ ถามแล้วว่า

อ.ท่าน บริโภคแล้ว ซึ่งข้าวสุก แห่งข้าวสาลี ท.
อันเจือด้วยเนื้ออันสะอาด อ.ข้าวฟ่างและลูกเดือย ท.
อันไม่มีรสเค็ม ยังท่าน ย่อมให้ยินดี อย่างไร ดังนี้ ฯ

อ.ดาบส กล่าวแล้วว่า

อ.บุคคลผู้คุ้นเคยกัน พึงบริโภค ซึ่งอาหารอันไม่อร่อยหรือ
หรือว่าอันอร่อย อันน้อยหรือ หรือว่าอันมาก ในที่ใด เพราะว่า
อ.รส ท. ในที่นั้น มีความคุ้นเคยเป็นอย่างยิ่ง ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

(พระศาสดาทรงย่อชาดก)

อ.พระศาสดา ครั้นทรงนำมาแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ ทรงยังชาดกให้ประชุมลงอยู่ ตรัสแล้วว่า อ.พระราชา ในกาลนั้น เป็นโมคคัลลานะ ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้ อ.อำมาตย์ชื่อว่านารทะ ในกาลนั้น เป็นสารีบุตร ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้ อ.อันเตวาสิกชื่อว่ากัปปกะ ในกาลนั้น เป็นอานนท์ ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้ อ.ดาบสชื่อว่าเกสวะ ในกาลนั้น เป็นเรานั่นเทียว ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้ ดังนี้ ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร อ.อย่างนั้น อ.บัณฑิต ท. ในกาลก่อน ถึงแล้ว ซึ่งเวทนา อันมีความตายเป็นที่สุด ได้ไปแล้ว สู่ที่แห่งบุคคลผู้มีความคุ้นเคย อ.สาวก ท. ของอาตมภาพ เห็นจะย่อมไม่ได้ ซึ่งความคุ้นเคย ในสำนัก ของพระองค์ ดังนี้ ฯ

(พระราชาส่งสาส์นไปขอธิดาเจ้าศากยะ)

อ.พระราชา ทรงดำริแล้วว่า อ.อันอันเรากระทำ ซึ่งความคุ้นเคย กับด้วยหมู่แห่งภิกษุ ย่อมควร อ.เรา จักกระทำ อย่างไรหนอแล ดังนี้ ทรงดำริแล้วว่า อ.อันกระทำ ซึ่งธิดาผู้เป็นญาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในราชมณเฑียร ย่อมควร ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น มีอยู่ อ.ภิกษุ ท. ด้วย อ.สามเณร ท. ด้วย ผู้คุ้นเคยแล้ว จักมา สู่สำนัก ของเรา เนืองนิตย์ ด้วยอันคิดว่า อ.พระราชา ผู้เป็นพระญาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้ ดังนี้ ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งราชสาส์น สู่สำนักของเจ้าศากยะ ท. มีอันให้รู้ว่า อ.เจ้าศากยะ ท. จงให้ ซึ่งธิดา คนหนึ่ง แก่เรา ดังนี้ ตรัสแล้วว่า อ.ท่าน ท. ถามแล้วว่า อ.ธิดา แห่งเจ้าศากยะคนไหน ดังนี้ พึงมา ดังนี้ ทรงบังคับแล้วซึ่งทูต ท. ฯ

(เจ้าศากยะให้ธิดานางทาสีแก่พระเจ้าปเสนทิ)

อ.ทูต ท. ไปแล้ว ขอแล้ว ซึ่งทาริกา กะเจ้าศากยะ ท. ฯ อ.เจ้าศากยะ ท. เหล่านั้น ประชุมกันแล้ว ทรงดำริแล้วว่า อ.พระราชา เป็นฝักฝ่ายอื่น ย่อมเป็น ถ้าว่า

อ.เรา ท. จักไม่ให้ไซร้ อ.ท้าวเธอ ยังเรา ท. จักให้ฉิบหาย[๑] ก็ อ.ท้าวเธอ เป็นผู้เสมอกับ ด้วยเรา ท. โดยสกุล ย่อมเป็น หามิได้ อ.อะไรหนอแล อันเรา ท. พึงกระทำ ดังนี้ ฯ อ.เจ้ามหานามะ[๒] ตรัสแล้ว ว่า อ.ธิดา ของข้าพเจ้า ชื่อวาสภขัตติยา ผู้เกิดแล้วในท้อง ของนางทาสี[๓] ถึงแล้วซึ่งความเป็นผู้มีรูปงามเลิศ มีอยู่ อ.เรา ท. จักให้ ซึ่งธิดานั้น ดังนี้ ตรัสแล้ว กะทูต ท. ว่า อ.ดีละ อ.เรา ท. จักให้ ซึ่งทาริกา แด่พระราชา ดังนี้ ฯ อ.ทูต ท. กล่าวแล้ว ว่า อ.ทาริกา เป็นธิดา ของเจ้าศากยะ องค์ไหน ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ.เจ้าศากยะ ท. กล่าวแล้ว ว่า อ.ทาริกา ชื่อวาสภขัตติยา เป็นธิดา ของเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ ผู้เป็นพระโอรส ของพระเจ้าอาว์ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ.ทูต ท. เหล่านั้น ไปแล้ว กราบทูลแล้ว แด่พระราชา ฯ อ.พระราชา ตรัสแล้ว ว่า ถ้าว่า ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น มีอยู่ อ.ดีละ อ.ท่าน ท. จงนำมา พลัน ก็ ชื่อ อ.กษัตริย์ ท. เป็นผู้มีมายามาก เป็น พึงส่งแม้ซึ่งธิดาของนางทาสี อ.ท่าน ท. พึงนำมา ซึ่งธิดาผู้บริโภคอยู่ ในภาชนะเดียวกัน กับ ด้วยบิดา ดังนี้ ทรงส่งไปแล้ว ฯ อ.ทูต ท. เหล่านั้น ไปแล้ว กราบทูลแล้ว ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ อ.พระราชา ย่อมทรงปรารถนา ซึ่งพระธิดา ผู้เสวยโดยความเป็นอันเดียวกัน กับ ด้วยพระองค์ ท. ดังนี้ ฯ อ.เจ้ามหานามะ รับสั่งแล้ว ว่า ดูก่อนพ่อ ท. อ.ดีละ ดังนี้ ยังบุคคลให้ตกแต่งแล้ว ซึ่งทาริกานั้น รับสั่งให้เรียกมาแล้ว ซึ่งทาริกานั้น ทรงแสดงแล้ว ซึ่งอาการคือการบริโภค โดยความเป็นอันเดียวกัน กับ ด้วยทาริกานั้น ในเวลาเป็นที่เสวย ของพระองค์ ทรงมอบให้แล้ว แก่ทูต ท. ฯ อ.ทูต ท. เหล่านั้น พาไปแล้ว ซึ่งทาริกานั้น ไปแล้ว สู่กรุงสาวัตถี

---

[๑] เจ้าศากยะอยู่ในอำนาจของพระเจ้าโกศล “มยं โกสลรญฺโญ อาณาปวตฺติฏฺฐาเนวสาม” ขุ.ชา.อ. (บาลี) ๖/๔๖๕/๗๐ (ภทฺทสาลชาตกวณฺณนา)

[๒] เจ้ามหานามะพี่ชายของเจ้าอนุรุทธะ เป็นผู้นำของศากยะ ในเวลานั้น

[๓] มารดาของวาสภขัตติยา ชื่อนาคมุณฑา

กราบทูลแล้ว ซึ่งความเป็นไปทั่ว นั้น แด่พระราชา ฯ อ.พระราชา ทรงมีพระทัย ยินดีแล้ว ทรงกระทำแล้ว ซึ่งทาริกานั้น ให้เป็นใหญ่ กว่าร้อยแห่งหญิง ท. ห้า ทรงอภิเษกแล้ว ในตำแหน่งแห่งอัครมเหสี ฯ อ.ทาริกานั้น ประสูติแล้ว ซึ่งพระโอรส ผู้มีวรรณะเพียงดังวรรณะแห่งทอง ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว ฯ ครั้งนั้น ในวันเป็นที่ขนานซึ่งพระนาม แห่งพระโอรสนั้น อ.พระราชา ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งพระราชสาส์น สู่สำนัก ของพระอัยยิกา ว่า อ.นางวาสภขัตติยา ผู้เป็นธิดา แห่งศากยราช ประสูติแล้ว ซึ่งโอรส อ.อัยยิกา จงกระทำ ซึ่งคำอะไร ให้เป็นชื่อ แห่งกุมารนั้น ดังนี้ ฯ ก็ อ.อำมาตย์ ผู้รับพระราชสาส์นนั้นแล้วไปแล้ว เป็นผู้มีธาตุแห่งบุคคล ผู้หนวก หน่อยหนึ่ง ย่อมเป็น ฯ อ.อำมาตย์นั้น ไปแล้ว กราบทูลแล้ว แก่พระอัยยิกา ของพระราชา ฯ

(พระกุมารได้พระนามว่าวิฑูฑภะ)

อ.พระอัยยิกานั้น ทรงสดับแล้ว ซึ่งความเป็นไปทั่ว นั้น ตรัสแล้ว ว่า อ.นางวาสภขัตติยา แม้ไม่ประสูติแล้ว ซึ่งโอรส เสวยแล้ว ซึ่งทรัพย์ ทั้งปวง ก็ในกาลนี้ อ. นางวาสภขัตติยานั้น เป็นที่โปรดปราน เกินเปรียบ ของพระราชา จักเป็น ดังนี้ ฯ อ.อำมาตย์ผู้มีธาตุหนวก ฟังแล้ว ซึ่งคำ อันอันตนฟังแล้วไม่ดี ว่า วัลลภา สำคัญแล้ว ว่า วิฑูฑภะ ดังนี้ เข้าไปเฝ้าแล้ว ซึ่งพระราชา กราบทูลแล้ว ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ อ.พระองค์ ท. ขอจงทรงกระทำ ซึ่งคำว่า อ. วิฑูฑภะ ดังนี้ ให้เป็นพระนาม แห่งพระกุมาร ดังนี้ ฯ อ.พระราชา ทรงดำริแล้ว ว่า อ.คำว่า วิฑูฑภะ นี้ เป็นชื่ออันมีอยู่ประจำตระกูล อันเก่าแก่ ของเรา ท. จักเป็น ดังนี้ ได้ทรงกระทำแล้ว ซึ่งพระนาม ว่า อ. วิฑูฑภะ ดังนี้ ฯ

(วิฑูฑภะเยี่ยมศากยสกุล)

ครั้งนั้น อ.พระราชา ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งตำแหน่งแห่งเสนาบดี แก่วิฑูฑภ-กุมารนั้น ในกาลที่ยังทรงพระเยาว์นั่นเทียว ด้วยตั้งพระทัย ว่า อ.เรา จะกระทำ